

## ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ В СУСПІЛЬСТВІ

У статті обґрунтовано умови формування та ефективної реалізації соціального діалогу в контексті соціально-економічного розвитку суспільства. Висвітлено наявні підходи різних вітчизняних та закордонних авторів щодо визначення засад соціального діалогу та в результаті аналізу визначено головну мету, передумови формування і реалізації соціального діалогу, а також його принципи та функції. Сформовано узагальнюючу класифікацію різновидів соціального діалогу у суспільстві, яка містить 8 класифікаційних ознак.

**Ключові слова:** соціальний діалог, суспільство, мета, передумови, принципи, функції.

**Постановка проблеми.** Сьогодні вже ні в кого не виникає сумнівів що стабільний розвиток суспільства можливий за умови наявності налагодженого соціального діалогу.

Це поняття все частіше можна чути у різних колах та сферах життєдіяльності: державна соціальна політика, трудові відносини на підприємстві, ринок праці тощо, У цьому контексті у багатьох виникає питання: яким чином можна налагодити соціальний діалог, що для цього потрібно? Адже незважаючи на певну узгодженість науковців та практиків щодо визначення цього процесу, не завжди у реальному житті вдається його реалізувати. Як результат – більшість суспільних соціально-економічних проектів терплять крах, виникає напруженість у суспільстві у зв'язку з невирішеністю проблем певної категорій, окремих груп населення або цілих громад.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Дослідженням суті поняття «соціальний діалог» займається вже достатня кількість вчених. У одній з попередніх публікацій ми також розглядали це питання і, проаналізувавши існуючі підходи різних авторів, визначили соціальний діалог як специфічну форму комунікаційного процесу між двома або більше сторонами у будь-якій сфері життєдіяльності, що дозволяє дійти консенсусу стосовно вирішення питань соціально-економічного розвитку суспільства [1, с. 87].

Щодо засад реалізації соціального діалогу, то тут варто зазначити обмеженість досліджень, які здійснювалися вітчизняними та закордонними науковцями.

Серед тих, хто безпосередньо розглядав умови формування та реалізації соціального діалогу, варто відзначити Н. Громадську [2], А. Смірнову [3], Л. Ярову [4], В. Федіна [5], О. Трюхан [6], С. Гербеду [7] та ін.

Найбільший вклад у дослідженні засад і умов реалізації соціального діалогу зробила Н. Громадська [2], яка намагалася сформулювати передумови, принципи, мету та функції соціального діалогу [2, с. 13-23], розглядаючи їх в основному через призму державно-правових відносин. З деякими твердженнями автора можна погодитись, але деякі потребують уточнення та коригування, зокрема до таких що необхідно переглянути належать умови реалізації соціального діалогу [2, с. 13-14], тому що при детальному перегляді окремі з них дублюють одна одну.

Займаючись реалізацією соціального діалогу на практиці, А. Смірнова [3], як співробітник Національної служби посередництва і примирення, пропонує орієнтуватися на дев'ять принципів соціального діалогу, на противагу одинадцяти принципам, які розглядає Н. Громадська [1, с. 15]. Отже, виникає потреба визначити серед сукупності наявних саме ті принципи, які найбільш релевантні до сучасних умов реалізації соціального діалогу в суспільстві у сфері соціально-економічних відносин.

До цікавих висновків дійшла Л. Ярова [4], яка вважає, що основними функціями соціального діалогу є представництво та захист загальнодержавних ін-





тересів у сфері праці, інтересів вітчизняного бізнесу та інтересів найманих працівників. При цьому думка Л. Ярової знову не співпадає з функціями тієї ж таки Н. Громадської, яка виділяє одинадцять функції соціального діалогу [2, с. 19], і за змістом вони відмінні від зазначених вище. Таким чином виникає проблема узгодження та відзначення загальних функцій соціального діалогу для всіх аспектів життєдіяльності суспільства.

Досліджуючи особливості формування соціального діалогу в умовах російського суспільства В. Федін [5], визначає стратегічні цілі його функціонування, але запропоновані формулювання, та їх значна кількість (сім замість трьох, максимум чотирьох), наштовхують на думку, що це не стратегічні цілі а функції соціального діалогу у сфері трудових взаємовідносин.

У своєму дисертаційному дослідженні О. Трюхан поділяє принципи реалізації соціального діалогу на загальні (властиві для усіх рівнів та форм соціального діалогу) та приватні (окремі – властиві для певних конкретних умов та форм соціального діалогу) [6, с. 9]. Такий підхід є не зовсім коректним, адже у загальному визначенні принцип – це загальні положення, яким повинні задовольняти наукові припущення, гіпотези або теорії. Отже групування принципів на загальні та приватні не зовсім доречно, адже всі принципи мають бути загальними.

У свою чергу С. Гербеда, розглядаючи суб'єктів соціального діалогу [7], стверджує, що основним учасником цього комунікативного процесу, його ініціатором є трудовий колектив. Знову ж таки, точка зору, висловлена автором, є дуже дискусійною, адже соціальний діалог – це специфічна форма комунікаційного процесу між двома або більше сторонами, яка реалізується не тільки на рівні підприємства (на локальному рівні) та за ініціативою певного трудового колективу. Існує ще п'ять рівнів соціального діалогу, детально охарактеризованих у поперед-

ній публікації [1], де ініціаторами комунікацій можуть бути не тільки трудові колективи, але й багато інших учасників цього процесу.

Проаналізовані праці зазначених науковців засвідчили різнобічність існуючих поглядів щодо умов формування і реалізації соціального діалогу як у нашій державі, так і закордоном.

Огляд існуючих публікацій продемонстрував відсутність єдиного підходу щодо визначення умов формування та функціонування соціального діалогу у суспільстві. Таким чином виникає реальна потреба сформулювати засади реалізації соціального діалогу, що відповідають вимогам сучасності.

**Мета статті.** Обґрунтування умов формування та ефективної реалізації соціального діалогу в контексті соціально-економічного розвитку суспільства.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Успішне формування та реалізація соціального діалогу можлива за умови визначення який різновид даного комунікативного процесу необхідно організувати. Тільки чітке розуміння того наскільки многогранним може бути цей процес, дає можливість об'єктивно ідентифікувати умови його ефективного протікання для всіх учасників і зацікавлених сторін. Класифікація різновидів соціального діалогу представлена у табл. 1.

Користуючись даними, представленими у табл. 1, можна зробити висновок, що соціальний діалог – це дуже різноманітний суспільний комунікаційний процес, який класифікується за вісьмома ознаками. Отже у подальшому при визначенні умов формування та реалізації соціального діалогу, маємо враховувати всі вказані його різновиди.

Досвід попередніх досліджень інших авторів засвідчив, що до складових засад формування соціального діалогу мають бути віднесені: мета, передумови формування та успішної реалізації, принципи, функції (рис. 1).

**Класифікація різновидів соціального діалогу**

Класифікаційна ознака	Різновиди соціального діалогу
1. Сфера діяльності	- соціальна сфера - економіка - наука - політика - культура - релігія і т. ін.
2. Рівень реалізації	- міжнародний - національний - галузевий - територіальний - локальний - особистісний
3. Кількість учасників	- два - три - декілька
4. Характер протікання	- конструктивний - нейтральний - деструктивний
5. Зміст	- загально-інформативний - за конкретною тематикою
6. Час протікання	- протягом певного проміжку часу - пролонгований, або у декілька етапів - постійно (безперервно)
7. Результат	- без укладання певних угод - з укладанням певних угод
8. Ефект від реалізації	- позитивний - негативний

*Джерело:* узагальнено автором на підставі [1, 2]

Схема, представлена на рис 1, містить зміст кожної з вище вказаних складових засад реалізації соціального діалогу. Розглянемо їх більш детально. Як і будь-який інший процес, соціальний діалог має бути цілеспрямованим. Чітко сформульована мета – це вже певна гарантія результативності діалогу для всіх його учасників. Безумовно, у кожному конкретному випадку має бути сформульована конкретна ціль, але загалом можна стверджувати, що основна мета формування і реалізації соціального діалогу у суспільстві - підвищення рівня та якості життя населення шляхом гармонізації соціально-економічних взаємовідносин у суспільстві за рахунок досягнення консенсусу між сторонами діалогу на будь-якому рівні його реалізації.

Друга складова – передумови формування і реалізації соціального діалогу. У даному випадку, доречно виділити тільки 4 основних передумови, а саме: наявність

законодавчої бази щодо регулювання соціального діалогу, соціальна орієнтація економічної сфери, сприятливе політичне середовище та незалежні учасники діалогу, що володіють всією релевантною інформацією. Все решта, що пропонується іншими науковцями [2, с. 13-14], фактично є похідними умовами, або просто дублює зміст вже представлених основних передумов іншими словами. Також важливо зауважити, що відсутність будь-якої з вказаних чотирьох передумов значно ускладнює процес соціального діалогу і може призвести до негативного результату.

Аналіз останніх публікацій, присвячених проблемам розвитку соціального діалогу, засвідчив що серед дослідників немає єдиної точки зору та порозуміння стосовно того які засади є передумовами, а які – принципами соціального діалогу. Дуже часто між ними відсутня чітка межа. В схемі, що представлена на рис. 1, відо-



бражено лише 4 основоположних принципи соціального діалогу:

а) дотримання встановлених законодавчо-регуляторних норм: мова йде не тільки про нормативні документи, які регламентують процес реалізації соціального діалогу, але й про всю нормативно-законодавчу та регуляторну базу держави, а також про міжнародні домовленості, угоди та нормативні акти;

б) відкритість та взаємна повага всіх учасників діалогу: наявність незалежних та поінформованих учасників не є гарантією позитивного результату соціального діалогу, без бажання співпрацювати консенсусу не буде досягнуто;

в) добровільність прийняття реальних зобов'язань: результатом соціального діалогу мають бути реальні пропозиції щодо вирішення проблеми; примусове залучення сторін до виконання покладених на них зобов'язань, або нереалістичність пропонованих заходів призведуть до негативного результату;

г) останній принцип – відповідальність сторін за взяті зобов'язання - передбачає обов'язковість санкцій у разі невиконання кимось з учасників своїх зобов'язань; недотримання даного принципу спричинить безкарність та зловживання з боку учасників діалогу і його негативний результат.



Рис. 1. Засади формування та реалізації соціального діалогу.

Джерело: узагальнено автором на підставі [2, 4, 5]

Останній елемент, представлений на рис. 1, - це функції соціального діалогу.

Більшість науковців розглядають соціальний діалог – як інструмент розв'язання





кризових ситуацій між роботодавцями та робітниками. Саме тому більшість варіантів пропонує функції відображають функції соціального діалогу по відношенню до працівників та працевлаштованого населення. Але, загалом процес соціального діалогу може виникнути між групами різних роботодавців, між різними бізнес колами, між державними органами влади та представниками місцевої громади і т. п. Тому у представленій схемі запропоновано чотири функції:

а) забезпечення узгодженості інтересів окремих осіб, груп, територіальних громад: шляхом реалізації соціального діалогу всі залучені сторони досягають консенсусу з різних проблемних питань, тим самим враховуються інтереси всіх учасників діалогу (і безпосередніх представників і опосередкованих стейкхолдерів);

б) зниження рівня соціальної напруженості: фактично реалізація цієї функції неможлива без першої, вона має бути певним наслідком узгодженості інтересів, але при цьому результати співпадіння мають здійснювати позитивний вплив як на самих учасників (на їх психологічний стан) так і на оточуюче соціальне середовище;

в) захист інтересів соціально-уразливих верств населення: реалізації соціального діалогу на всіх рівнях потребують саме такі категорії; у більшості випадків проблеми таких категорій стають або причиною формування соціального діалогу, або саме такі чекають на позитивні рішення;

г) забезпечення інноваційного розвитку окремих сфер життєдіяльності та суспільства в цілому: конструктивний діалог веде до вирішення проблем, нерідко задля досягнення консенсусу протягом комунікативного процесу формуються інновативні рішення, без яких розв'язання проблеми було б неможливим. Реалізація пропонує інновацій прямо або опосередковано позитивно впливатиме на рівень та якість життя

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Представлена класифікація та умови формування і реалізації соціального діалогу дозволяють як науковцям так і практикам чітко визначити всі

аспекти формування та реалізації соціального діалогу. Враховуючи всі різновиди та особливості формування соціального діалогу будь-який представник бізнесу, громади чи влади буде мати можливість відстежити наявність будь-якої з вказаних складових та забезпечити формування і реалізацію соціального діалогу з очікуваним позитивним результатом.

### Література

1. Зеленко О. О. Роль соціального діалогу у контексті соціально-економічного розвитку суспільства / О. О. Зеленко // Часопис економічних реформ. – 2014 - № 1 (13) – С. 82-87.

2. Громадська Н. А. Соціальний діалог: навч. посібн. / Н. А. Громадська. - Миколаїв: ЧДУ ім. П. Могили, 2012 – 184 с.

3. Смірнова А. Соціальний діалог: тенденції та перспективи розвитку в Україні [Електронний ресурс]/ А. Смірнова – Режим доступу: [http://www.nspp.gov.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=895:2010-08-18-08-24-37&catid=15:2010-01-19-22-14-24&Itemid=12](http://www.nspp.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=895:2010-08-18-08-24-37&catid=15:2010-01-19-22-14-24&Itemid=12)

4. Яровая Л. В. Украинская модель социального диалога в контексте европейской политики / Л. В. Яровая // Вісник СевНТУ: зб. наук. Праць – 2010 - № 112, Серія «Політологія» - С. 39 – 43.

5. Федін В. В. Предложения к разработке проекта концепции развития социального партнерства [Электронный ресурс] / В. В. Федін – Режим доступа: [http://www.niitss.ru/analytics/publications/prelozhenija\\_k\\_razrabotke\\_pro.html](http://www.niitss.ru/analytics/publications/prelozhenija_k_razrabotke_pro.html)

6. Трюхан О. А. Організаційно-правові форми соціального діалогу у сфері праці: автореф. дис. на здобуття ступеня кандидата юридичних наук: спец. 12.00.05 – Трудове право; право соціального забезпечення / О. А. Трюхан. – Одеська національна юридична академія – Одеса – 2006 – 21 с.

7. Гербеда С. В. Форми реалізації соціального діалогу в Україні. [Електронний ресурс] / С. В. Гербеда // Ефективна

економіка – 2012 - № 6 – Режим доступу:  
<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=434>

### Reference

1. Zelenko O. O. Rol' social'nogo dialogu u konteksti social'no-ekonomichnogo rozvitku suspil'stva / O. O. Zelenko // Chasopis ekonomichnih reform. – 2014 - № 1 (13) – S. 82-87.

2. Gromads'ka N. A. Social'nij dialog: navch. posibn. / N. A. Gromads'ka. - Mikolaïv: ChDU im.. P. Mogili, 2012 – 184 s.

3. Smirnova A. Social'nij dialog: tendencii ta perspektivi rozvitku v Ukraïni [Elektronnij resurs] / A. Smirnova – Rezhim dostupu:

[http://www.nspp.gov.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=895:2010-08-18-08-24-37&catid=15:2010-01-19-22-14-24&Itemid=12](http://www.nspp.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=895:2010-08-18-08-24-37&catid=15:2010-01-19-22-14-24&Itemid=12)

4. Jarovaja L. V. Ukrainskaja model' social'nogo dialoga v kontekste evropejskoj

politiki / L. V. Jarovaja // Visnik SevNTU: zb. nauk. Prac' – 2010 - № 112, Serija «Politologija» - S. 39 – 43.

5. Fedin V. V. Predlozhenija k razrabotke proekta koncepcii razvitija social'nogo partnerstva [Elektronnij resurs] / V. V. Fedin – Rezhim dostupa: [http://www.niitss.ru/analytics/publications/predl\\_ozhenija\\_k\\_razrabotke\\_pro.html](http://www.niitss.ru/analytics/publications/predl_ozhenija_k_razrabotke_pro.html)

6. Trjuhan O. A. Organizacijno-pravovi formi social'nogo dialogu u sferi praci: avtoref. dis. na zdobuttja stupenja kandidata juridichnih nauk: spec. 12.00.05 – Trudove pravo; pravo social'nogo zabezpechennja / O. A. Trjuhan. – Odes'ka nacional'na juridichna akademija – Odesa – 2006 – 21 s.

7. Gerbeda S. V. Formi realizacii social'nogo dialogu v Ukraïni. [Elektronnij resurs] / S. V. Gerbeda // Efektivna ekonomika – 2012 - № 6 – Rezhim dostupu: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=434>

**Зеленко Е. А.**

### Принципы формирования социального диалога в обществе

В статье обоснованы условия формирования и эффективной реализации социального диалога в контексте социально-экономического развития общества. Освещены имеющиеся подходы различных отечественных и зарубежных авторов относительно определения условий социального диалога и в результате анализа определено главную цель, предпосылки формирования и реализации социального диалога, а также его принципы и функции. Сформировано обобщающую классификацию разновидностей социального диалога в обществе, которая содержит 8 классификационных признаков.

*Ключевые слова:* социальный диалог, общество, цель, предпосылки, принципы, функции.

**Zelenko O.**

### Principles of formation of social dialogue

In the article the conditions of social dialogue formation and effective implementation in the context of socio-economic development are presented. The existing approaches of various domestic and foreign authors that, to determine the principles of social dialogue are observed and the analyzed: as a result the main goal, prerequisites for the formation and implementation of social dialogue, its principles and functions were proposed. It was formed generalized classification of social dialogue varieties in society, which has 8 classifications.

*Keywords:* social dialogue, community, purpose, background, principles, functions..

**Рецензент:** Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Луганськ, Україна.

**Reviewer:** Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. of Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Luhansk, Ukraine.

*e-mail:* zablodin@yandex.ru

Стаття подана  
25.11.2014 р.

